

İRAN TEKSTİL, HALI, DERİ SEKTÖRLERİ RAPORU

Not: Bu nottaki bilgilerin, yürürlükteki İran'a yönelik yaptırımlar gözönüne alınarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

A. TEKSTİL

1. Genel Görünüm

İran'daki tekstil ve giyim endüstrisi son yıllarda gerek pazar gerek üretimde dalgalanmalar yaşamıştır. Tekstil sektöründe kaçakçılığın yoğun olması en büyük sorunlardan biri olarak gösterilmektedir. Ülkede tekstil sektörünün büyüklüğünün, kişi başına yıllık 140 dolar harcama ile yılda 11-12 milyar \$ civarında olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakamın 6 milyar \$'ının resmi veya kaçak yollardan ülkeye ithal edildiği, geri kalanının ise ülkedeki üretimle sağlandığı belirtilmektedir.

İran Sanayi, Ticaret ve Madenler Bakanlığı'nın yayımladığı istatistiklere göre, tekstil sektöründe 9.818 üretim tesisi bulunmaktadır. Bu tesisler ülkedeki toplam işletme sayısının %11'ine tekabül etmektedir. Firmaların yoğunlaşmalarına bakıldığında Doğu Azerbaycan'da tekstil fiberleri, ayakkabı, el halısı; Erdebil'de deri; İsfahan'da hazır giyim ve makine halısı; Kaşan'da el halısı; Meşhed'de deri; Tahran'da ise hazır giyim altsektörlerinin geliştiği görülmektedir. Ayakkabıda Tebriz, İsfahan, Meşhed ve Tahran şehirleri İran genelinde ön plana çıkmaktadır. İran'ın ilk ayakkabı müzesi Tebriz'de kurulmuştur. Tebriz'de hâlihazırda 1.600 adet ayakkabı satış mağazası bulunmaktadır.

İran'da yılda 510 bin ton giyim tüketimi olmakta, üretim kapasitesi ise 300-320 bin ton arasında bulunmakta ve yaklaşık 1.500 sanayi tesisinde 30.000 kişi çalışmaktadır. Küçük ölçekli atölyelerin sayısının ise 15-16 bin civarında olduğu belirtilmektedir. Sektörün yan kollarla birlikte toplamda 500 bin kişiye istihdam sağladığı dile getirilmektedir. Hükümetin hedefinin ise sektörde toplam 1 milyon istihdam sağlamak olduğu yetkililerce dile getirilmektedir.

Tekstil üretimine ilişkin resmi istatistik paylaşılmamaktadır. Ülkedeki tüketimin %30-50 arasının yerel üreticilerle karşılandığı tahmin edilmektedir. Tekstil sektörünün ana hammaddeleri olan pamuk ve sentetik ipliklerde İran'ın yıllık toplam talebi 120 bin ton civarında olup, bunun 70-80 bin ton arası ülke içinde üretilmekte, geri kalanı ise ithal edilmektedir. Artan üretim maliyetleri, kuraklık ve çiftçilerin ekim konusundaki isteksizliği nedeniyle son dönemde pamukta üretim rakamları düşmüştür.

Ev tekstilinde özellikle perde sektöründe firmalarımızın önemli yatırımları bulunmakta olup, İran'daki perde piyasasının %80'inin Türk firmalarının ürünleriyle sağlandığı görülmektedir. Son dönemde İran'da bazı yerel firmaların da piyasaya girdiği belirtilmesine rağmen bu firmaların hala ülkemiz yatırımcılarının ürünleriyle rekabet edemediği ifade edilmektedir. Bu sektörde İran'da üretim yapan firmalarımızın ülkemize hammadde bağımlılığının %50 civarında olduğu, boya gibi kimyasallarda ise %100'e ulaştığı sektör temsilcilerince belirtilmektedir. Çarşaf ve örtüde son dönemdeki ithalat kısıtlamalarının firmalarımızın İran'a ihracatını önemli ölçüde azalttığı görülmektedir. Döşemelik tekstil

sektöründe ise İran'da önemli bir üretici bulunmamakta olup, ürünlerin Çin ve Türkiye'den geldiği görülmektedir. Çin'in Kunlun Bankası'nın son dönemde İran pazarına ilişkin insani ticaret dışındaki ödemelere aracılık etmeyeceğini açıklaması nedeniyle döşeme tekstili pazarında firmalarımızın öne geçeceği tahmin edilmektedir.

Sınai iplik sektörün ihtiyaç duyduğu diğer bir hammadedir. Bu üründe, İran'ın geniş petrol kaynakları ve petrokimya sanayisinin gelişmişliği nedeniyle ülke içindeki tüm talep yerel kaynaklarca karşılanmaktadır. Bu üründe İran'daki rekabetçi fiyatlar nedeniyle ülkemizin de önemli bir alıcı olduğu görülmektedir.

Son olarak, İran Hükümeti tarafından son dönemde tekstil, hazır giyim, deri, ayakkabı ürünleri ile bu sektörlerle yönelik bazı makinelerin ithalatı yasaklanmıştır. Hükümet tarafından Vision 2025 planı doğrultusunda tekstil ve hazır giyim sektörleri potansiyel vaat eden sektörler olarak sınıflandırılmış durumdadır. Plan genel olarak bu sektörlerde teknolojik ilerlemeyi ve üretim artışlarını hedeflemektedir.

2. Sektörün Dış Ticareti

İran'ın 2017 yılında 3.800 ton ağırlığında 48,4 milyon \$'lık tekstil ihracatı yaptığı, bu rakamın bir önceki yıla göre hacimde %2,6 oranında, değerinde ise %3,9 oranında bir artışa tekabül ettiği görülmektedir. Ülke ihracatının %63'lük kısmı Irak'a, %22,4'lük kısmı ise Afganistan'a gerçekleştirilmiştir. Diğer önemli tekstil ihracat pazarları ise, Kırgızistan, Türkmenistan ve Azerbaycan olmuştur. İthalatta ise Çin, Türkiye, BAE ve Almanya'nın ana ülkeler olduğu görülmektedir. İran yılı olan 1397 yılının ilk dokuz ayında İran'ın tekstil ihracatının düşük Riyal değeri nedeniyle %28 artış gösterdiği belirtilmektedir.

Bununla birlikte, tekstil ürünlerinin ithalatının genel olarak kaçak yollarla yapıldığı belirtilmektedir. Ülkede yabancı tekstil ürünlerinin ithalatı yüksek talepten dolayı artış eğilimindedir.

İran Gümrük İdaresi istatistiklerine göre, 2017 yılında 59,1 milyon \$'lık giyim ithalatı yapan İran, sözkonusu rakamın %64'lük kısmını Türkiye'den (yaklaşık 38 milyon \$) gerçekleştirmiştir. Türkiye'yi Çin, Almanya ve BAE sırasıyla %10, %9 ve %7'lik paylarla takip etmektedir. Öte yandan, gümrük istatistiklerine göre, 2018'in ilk 8 ayında ülkenin hazır giyim ve konfeksiyon ithalatının yaklaşık 13,3 milyon \$ olduğu belirtilmektedir.

Trademap istatistiklerine bakıldığında ise, İran'ın 2017'deki hazır giyim ve konfeksiyon ithalatının 59,1 milyon \$ olduğu belirtilmekte iken, İran ile ticaret yapan ülkeler tarafından bildirilen rakamlar, sözkonusu ticaret hacminin 856 milyon \$ olduğunu göstermektedir.

Rapora göre, en yüksek istatistiksel fark Çin'de görülmektedir. İran Gümrük İdaresi istatistikleri, 2017'de bu ülkeden 6,2 milyon \$ giyim eşyası ithalatını gösterirken, Çin, 2017'de İran'a yaklaşık 493 milyon \$ tutarında mal ihraç ettiğini belirtmektedir. Bu durum, yaklaşık 487 milyon \$'lık bir fark anlamına gelmektedir. Ülke ile ticarete en önemli fark 6104 GTİP numaralı (kadınlar ve kız çocuklar için takım elbiseler, takımlar, ceketler, blazerler, elbiseler, etekler, pantolon etekler, pantolonlar, askılı ve üst ön parçası olan tulumlar, kısa pantolonlar ve şortlar) ürünlerde ortaya çıkmaktadır.

İran istatistiklerinde Çin'den 6104 GTİP numaralı ithalatına yönelik gümrük verileri 1,1 milyon \$ iken, Çin'e göre sözkonusu tarife üzerinden yapılan ticaret hacminin 101,5 milyon \$ olduğu dile getirilmektedir. İran'ın ithalatı ve İran ile ticaret yapan ülkelerin ihracat rakamları arasındaki istatistiksel fark, BAE, Türkiye ve Hindistan için de önemli düzeydedir. İran'ın Gümrük İdaresi istatistikleri, bu ülkelerden yapılan hazır giyim ve konfeksiyon ithalatının sırasıyla 4,3 milyon \$, 38,3 milyon \$ ve 91 bin \$ olduğunu açıklamıştır. Sözkonusu ülkeler İran'a yapılan giyim ihracatlarının sırası ile 95 milyon \$, 19 milyon \$ ve 17 milyon \$ olduğunu belirtmektedir.

İstatistiksel analiz, İran gümrüklerinin ve İran'ın giyim sektöründe ithal ettiği malların rapor ettiği en yüksek istatistiksel farkın 6104 tarife koduyla ilgili olduğunu göstermektedir.

Öte yandan, açıklanan veriler, ülkeden 1396'da (59,1 milyon \$) hazır giyim ithalatının ülkenin hazır giyim tüketim pazarının yalnızca %1,1'ini oluşturduğunu ve pazarın geri kalanının yurt içinden üretimle karşılandığını göstermekte olup, bu rakamların gerçekçi olmadığı ifade edilmektedir. Aynı şekilde, ticaret yapılan ülkelerin belirttiği ihracat rakamları, İran hazır giyim ve konfeksiyon pazarının yaklaşık %16,6'sının resmi ve gayriresmi ithalat yoluyla karşılandığını göstermektedir. Sektör kuruluşlarınca yapılan değerlendirmelerde ise pazarın talebinin %60'ının yabancı firmaların ürünleriyle karşılandığı ifade edilmektedir.

Ayrıca, son dönemde İran'da yaşanan devalüasyon nedeniyle halkın alım gücünün azalmasından dolayı Türk ürünlerinin fiyatlarının yüksekliği nedeniyle talep edilmediği, bunun yerine daha düşük kaliteli Çin ürünlerine yönelik bir talebin olduğu belirtilmektedir. İran'da yolcu çıkış harçlarında geçtiğimiz yıl içinde yapılan astronomik artış nedeniyle sınır illerimizden gerçekleştirilen bavul ticaretinde de düşüş gözlemlenmektedir.

3. Hükümet Politikaları

İran'da birçok sektörde devletin üretici olarak baskın olmasının aksine bu sektörde özel sektörün ağırlığı dikkat çekmektedir. Karar alma ve mevzuat düzenleme konusunda ise ekonominin diğer tüm alanlarında olduğu gibi devletin baskın rolü bulunmaktadır. Bu noktada İran Devleti tarafından, başta ülkedeki üretimi destekleyici ve gümrük vergilerini artırıcı/ithalatı kısıtlayıcı mevzuat düzenlemeleri ve finansal desteklerle sektörün yapılandırılmasına çalışılmaktadır. Bununla birlikte, devlete ait Polyacryl Iran Public Corporation firmasının önemli bir suni elyaf üretim kapasitesine sahip olduğu Mostazafan ve Jandbazan Vakıfları tekstil sektöründe de aktiftir.

İran, tekstil sektörünün uluslararası pazarlara girebilmesi için modernleştirme adımları atmaktadır. Özellikle Azerbaycan ve Bağımsız Devletler Topluluğu dahil olmak üzere, komşu ülkelere giyim ürünleri ihracatını artırmak için çalışmalar yapılmaktadır.

İran Ticaret, Sanayi ve Madenler Bakanlığı tarafından, ülkede ürünlerini satmak isteyen yabancı tekstil markalarının İranlı aracılar kullanılmadan doğrudan İran'daki şirketleri veya sözleşme yapılarak distribütörlük verilen acentaları aracılığıyla Bakanlığa ithalat izni başvurusu yapması zorunlu kılınmıştır. Ayrıca, yabancı markaların ithalatlarının ilk yılı için %20'sini İran'da üretmesi ve iki yıl içinde de İran'da ürettiği tekstil ürünlerinin %50'sini ihraç etmesi zorunlu kılınmaktadır. Adıgeçen Bakanlık tarafından yapılan açıklamada, şu ana kadar çoğunluğu ülkemiz firması olan 14 yabancı firmanın bu şartları kabul ettiği belirtilmektedir.

Bununla birlikte, sektörde faaliyet gösteren firmalardan uygulamada karşılaşılan sorunlar nedeniyle İran'da iş yapmayı bıraktıklarına ilişkin bilgiler iletilmektedir. Yatırımların başlamasından önce İran'da 250 civarında yabancı tekstil markasının bulunduğu, Hükümetin içerideki üretimi önceleyen yaklaşımı ve yatırımların etkisiyle birçok firmanın pazardan çekildiği ifade edilmektedir.

Son olarak Hükümet tarafından Tahran İmam Humeyni Havalimanı yakınında 190 hektar büyüklüğünde tekstil sektörüne yönelik faaliyet gösterecek bir sanayi bölgesi oluşturulmuştur. Bölgede 300 civarında tekstil firmasının yer alması hedeflenmektedir. Oteller, tasarım merkezleri ve sektöre yönelik eğitim verecek kurumların da bölgede yer alması planlanmaktadır.

4. Sektördeki Sorunlar

İran'da tekstil sektöründe yüksek düzeyde kaçakçılık olduğu belirtilmektedir. Tekstil, Hazırgiyim ve Deri Sanayisi Birliği ülkedeki yabancı ürünlerin %90'ının kaçak olduğunu belirtirken, Tekstil İhracatçıları ve Üreticileri Birliği ve Tahran Hazırgiyim Birliği'nin yaptığı çalışmalarda ülkeye yılda 6,2 milyar \$'lık tekstil ürününün kaçak olarak girdiği ifade edilmektedir. Tahran Ticaret, Sanayi ve Madenler Odası tarafından yapılan açıklamada kaçığın nedenleri olarak yerel üreticilerin rekabetçi olmayan ve yüksek fiyatlarla üretim yapmalarının yanı sıra markalaşmadaki eksiklikler ile sektördeki trendlerden uzak üretim yapılması gösterilmektedir.

İran Tekstil Sanayileri Birliği tarafından yapılan açıklamada, yerli üreticilerin yüksek fiyatlardan dolayı sıkıntılarla karşılaştığı, yerel üreticilerin hammaddeye erişimde sıkıntılar yaşadığı, pamukta ülkenin üretiminin 40 bin tonda kaldığı ve 110 bin ton pamuğun ithal edildiği, pamuk ithalatındaki verginin %10 gibi yüksek bir düzeyde olduğu, nihai ürünlerdeki KDV oranının ise İran şartlarında oldukça yüksek olan %9 olduğu belirtilmektedir. Yerel üreticiler tarafından hammadde teminindeki fiyat dalgalanmalarında döviz kurlarından ziyade yerel lobilerin etkili olduğu, hammadde tedariği sağlayan çok az sayıdaki yerel üreticinin fiyatları manipüle ettiği ifade edilmektedir. Öte yandan, Çin'in İran'la ticaretteki ödemelere aracılık eden Kunlun Bankası'nın insani ticaret dışındaki işlemleri durdurmasının sektördeki hammaddenin önemli bölümünün ithal edildiği Çin'den hammadde akışını durma noktasına getirdiği belirtilmektedir. İran'ın sektörde özellikle tekstil elyafı ve selüloz elyafında ithalat bağımlılığı bulunmaktadır.

Sektördeki en önemli sorunlardan birisi olarak yabancı rakiplerin İran piyasasında yeterince olmamasının rekabeti engellemesi gösterilmektedir. İran tekstil ürünlerinin ortalama %30 daha yüksek fiyata mal olduğu belirtilmektedir. Bu noktada, İranlı üreticilerin düşük kaliteli ürün ürettiği, tüketicinin bu ürünleri talep etmediği ve ithal ürünlere yöneldiği ifade edilmektedir. Tekstil makinelerinin eski olması ve sektördeki teknoloji açığının İranlı tüketicilerin beklentilerini karşılamaktan uzak olduğu, bu sektördeki üretim altyapısının yenilenmeye ihtiyaç duyduğu, firmaların ise krediye erişimdeki kısıtlardan dolayı yenilenme yatırımlarını yapamadığı belirtilmektedir. Yenileme yatırımı yapan firmalarda ise yeni teknoloji makineleri kullanabilecek nitelikli eleman sıkıntısı bulunduğundan personelin Türkiye tarafından eğitilmesi talep edilmektedir. Bununla birlikte, sektörde tamamen iç üretime dayanmayı hedefleyen İran'ın 2017 yılının ilk dokuz ayında 347 milyon \$'lık tekstil makinesi ithal ettiği, 2016 yılında ise toplamda bu rakamın 194 milyon \$ olduğu görülmektedir.

Makine sektöründeki ithalat talebinin yakın dönemde yaptırımların etkisiyle azalması beklense de, tamamen korunan bir sektör olan tekstilde makine sektöründe yeni ihracat olanaklarının oluşabileceği değerlendirilmektedir.

İran'da tasarım konusunda da büyük bir açığın bulunduğu, İranlı üreticilerin Batılı ve Türk tekstil ürünlerini taklit ettiği, sektördeki eğitim kurumlarının nitelikli eleman yetiştiremediği ve tasarımların piyasa odaklı olmadığı ifade edilmektedir.

Sektörün bir diğer sorunu olarak da hem toptan hem perakende alanında verimsiz ve geleneksel dağıtım kanallarının bulunması gösterilmektedir. Aracıların çokluğu ve Hükümetin ölçek ekonomisiyle çalışmayı engelleyen yaklaşımının fiyatların aşırı yükselmesine neden olduğu belirtilmektedir.

5. Tüketici Davranışları

İran'da gündelik kıyafetler oldukça yaygın olup, erkekler tarafından genelde pantolon ve uzun kollu gömlek tercih edilmektedir. İşyerlerinde kot pantolon genellikle uygun görülmemektedir. Erkekler genelde günlük iş kıyafetlerini tercih etmektedir. İslam Devrimi'nden sonra ülkede kravat yasaklanmış olmasına rağmen günümüzde bu kısıtlamanın neredeyse uygulanmadığı, erkeklerin iş toplantılarında veya düğünlerde az da olsa kravat taktığı görülmektedir. Erkek butikleri erkek modelleri reklamlarında yer aldırarak ve defileler organize etmektedir. İranlı erkeklerin ortalama boyunun 1,73 cm., kilolarının ise 76 olduğu, kadınlarda ise bu rakamların sırasıyla 1,65 ve 65 olduğu görülmektedir.

Genç kızlar kısa ceketleri ve bedene oturan yelekleri tercih etmektedir. Yazlık kıyafetlerde kumaşlar daha ince ve kesimler dekolteli olmaktadır. Farklı renklerdeki kaşmir eşarplar yaygın şekilde kullanılmaktadır. Başörtülerde çiçek desenleri sıklıkla tercih edilmektedir. İranlı kadınlar genelde uzun boylu olmayıp, topuklu ayakkabı giymeyi sevmektedir.

İran'da pazarlık çok yaygın bir şekilde görülmekte ve genelde mağaza sahibiyle yapılan konuşmalar %10-15 oranında bir indirimle son bulmaktadır. İran'daki dağıtım kanallarının gelenekselliği göz önünde bulundurulduğunda, alışverişlerde pazarlık hususunun dikkate alınmasında fayda olmaktadır. Bununla birlikte, son dönemde AVM perakendeciliği popülaritesini artırmaktadır. Özellikle genç nesil ve üst gelir grubundaki tüketiciler AVM'leri öncelikli tercih eden gruplar arasında yer almaktadır. Son dönemde orta gelir grubuna yönelik AVM'lerin de arttığı görülmektedir. Perakendeciler markalarını görsel anlamda daha iyi konumlandıkları için AVM'lerde öncelikli olarak bulunmak istemektedir. AVM'lerde mağazaların genelde 40-50 m²'lik küçük dükkanlar şeklinde yapıldığı görülmektedir. Bavul ticareti yoluyla birçok tekstil ürününün bu mağazalarda satıldığı, özellikle kadın kıyafetlerinin sosyal medya üzerinden talep toplama yoluyla pazarlandığı ve bavul ticareti ile geldikten sonra mağazalardan temin edildiği görülmektedir. Öte yandan, tüketiciler nezdinde yabancı firmaların malının yurt içinde üretilmesinden ziyade yurtdışından gelmiş olmasının daha muteber olduğu gözlemlenmektedir.

İran'da şehirlerde bir ya da birkaç tane ana alışveriş caddesi bulunmakta ve bu caddelerde sektörel yoğunlaşmalar göze çarpmaktadır. Mağazalar gece geç saatlere kadar açık

olmasına rağmen alışverişin genellikle öğleden sonra okul ve çalışma saatleri bitiminde yapıldığı görülmektedir.

İran tüketicisi yeni trendleri ve modayı takip etmeyi sevmekte olup, moda ve kaliteye verilen önem gün geçtikçe artmaktadır. Trendler için tüketicinin başvurduğu en yaygın kanal internet olmaktadır. Digistyle, Bamilo, Modiseh, Shixon ve Dolichi gibi internet sitelerinde tekstil ürünlerine yönelik satış gerçekleşmektedir. Ülkenin kapalı ekonomik modelinin ithal malları özendirmediği, gelir grubu yüksek kesim arasında ithal mal talebinin oluşmasına katkı sağladığı görülmekte olup, bu kesime yönelik yapılacak pazarlamada özel olma hissini vurgulanmasında fayda olacağı değerlendirilmektedir.

Tahran Ticaret Odası Ekonomik İşler Başkanlığı'nın hazırladığı bir raporda İran'da kentsel alanlarda yaşayan hane halkının kıyafet ve ayakkabı için yılda ortalama 1 milyon 200 bin Toman (yaklaşık 120 \$), kırsal kesimdeki hane halkının ise yaklaşık 813 bin Toman (yaklaşık 81 \$) harcadığı belirtilmektedir. Ailelerin bütçelerinin 2016 yılında ortalama %4,5'ini tekstil ve hazır giyim ürünlerine ayırdıkları, yaptırımlar sonrasında yaşanan devalüasyon nedeniyle alım gücünün azalmasıyla bu rakamın ortalama %1,5-2'ye düşmesinin beklendiği ifade edilmektedir. Aile bütçesinde tekstil ve hazır giyime ayrılan paydaki bu düşüş küresel ortalamanın altında kalınması anlamına gelmektedir.

6. İş ve Yatırım Fırsatlarına İlişkin Değerlendirme

İran'da Hükümetin uyguladığı kendine yeterli olmayı öngören "Direniş Ekonomisi" isimli modelden dolayı ülkeye tekstil ithalatı resmi olarak yasaktır. Buna rağmen, gerek bavul ticareti gerek yasal olmayan yollardan ülkeye oldukça yoğun bir şekilde tekstil ürünlerinin girdiği görülmektedir.

Yabancı yatırımcıların ülkede yatırım yapması öncelendirilmekte ve kimi firmalar tarafından ithalat yasaklarının aşılması ve rekabetçi girdi maliyetleri yüzünden İran pazarında üretim yapılması için çalışmalar yapılmaktadır. Halen bazı önde gelen tekstil firmalarımızın İran pazarında yer aldığı ve Türk tekstil ürünlerinin kalite algısının yüksekliği ile birleşerek, oldukça iyi bir marka konumlaması yaptığı görülmektedir.

Bu noktada, ülkede yatırım yapmak isteyen firmalarımızın aşağıdaki hususlara dikkat etmesinde fayda bulunmaktadır.

İran'da tekstil sektörü az gelişmiş olup, sektör genelinde eğitilmiş iş gücü yok denecek kadar azdır. Bununla birlikte, yabancı bir şirkette ve markada çalışma isteği özellikle genç nüfusta oldukça yüksektir. Genç nüfusun kendilerine fırsat tanındığında öğrenmeye açık olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, çalışanların iş verimliliğinin kırsaldan şehre geçişte arttığı tespit edilmiştir. İran'da çalışma ahlakının orta seviyede olduğu göz önünde bulundurularak, etkili hizmet içi programlarla çalışan sadakati ve verimliliğinin artırılacağı değerlendirilmektedir.

Emek yoğun bir sektör olan tekstile ilişkin olarak İran işgücü piyasası değerlendirildiğinde, sektörde çalışanların diğer işçilerden ortalama %7 daha az kazanç sağladığı belirtilmektedir. İran'da çalışanların genel olarak çalışma saatlerine sadık olduğu görülmektedir. İşgücüne ilişkin diğer düzenlemelere bakıldığında, günlük ortalama çalışma süresinin 8 saat olduğu, yasalar gereği bir gün içerisinde fazla mesainin 4 saat ile sınırlı

bulunduğu, maaşların kanunen resmi gösterilmesinin önem arz ettiği, fazla mesai uygulamasında mesai ücretinin normal saat ücretinin gece mesai için %23, haftasonu mesai için %40 olduğu, ilk yıldan itibaren işçilere minimum 24 iş günü yıllık izin kullandırılması gerektiği, fabrika çalışanlarına yılda iki maaş ikramiye verilmesinin zorunlu bulunduğu görülmektedir. Öte yandan, firmalarımızca işgücü maliyetlerine ilişkin değerlendirme yapılırken, haftasonları dahil yılda ortalama 170 gün civarında tatil olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Ülkede ürün tedarik sürecinde zorluklar ve maliyetlendirmede sıkıntılar bulunmaktadır. Perakendeci için yasal yollarla yapılan gümrük işlemlerinde ürün bedelinin %50-100'üne yakın taşıma maliyeti ortaya çıkmaktadır. Yüksek maliyetler markaları fiyatlandırmada zorlamaktadır. Gümrük mevzuatının karmaşıklığı süreçleri uzattığından sezon açılışları ve sezon içerisinde dönemsel ürün girişlerinde ciddi sıkıntılar oluşabilmektedir. Gümrük mevzuatının belirsiz ve karmaşıklığından dolayı sezon sonu elde kalan stokların Türkiye'ye gönderilmesi oldukça zor bir süreç gerektirmektedir. Outlet yapısının halen ülke genelinde gelişmemiş olması perakendecilerin stok yönetiminde çok dikkatli olmasını gerektirmektedir.

İran'a sektörde ihracat yapmak isteyen firmalarımızın ise hammadde ve makine ihracatına yoğunlaşmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Hammadde alanında İran'ın Çin'e bağımlı olduğu, son dönemde Çin'in Kunlun Bankası'nın ödemelere aracılık etmediği ve İran'ın hammadde ithalatında sorunlarla karşılaştığı bilinmektedir. Tekstil makineleri ithalatında da Avrupalı firmaların İran pazarında son dönemde yaptırımlardan dolayı etkisinin zayıfladığı görülmektedir. Çinli makine üreticilerinin ise İranlı firmalar tarafından son çare olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu noktada, firmalarımızca tekstil sektöründe hammadde ve makine ihracatına yönelik çalışmalar yapılmasında fayda görülmektedir.

B. HALI

1. Genel Görünüm

Geleneksel İran el yapımı halıları, İran'ın en önemli katma değerli ürünlerinden birisidir. Sektörün kullandığı hammaddenin %98'lik kısmının ülke içinde üretildiği ifade edilmektedir. Sektörün özellikle kırsal kesimde sağladığı istihdam olanakları nedeniyle İran Devleti tarafından teşvik edildiği görülmektedir. Sektörün İran'da doğrudan veya dolaylı olarak 2,5 milyon kişinin istihdamına katkı sağladığı belirtilmektedir.

Dünya Fikri Mülkiyet Hakları Örgütü'ne (WIPO) göre İran'da 22 bölgeye ait tescillenmiş el yapımı halı bulunmaktadır. İran'da halıyla ilgili Ticaret, Sanayi ve Maden Bakanlığı'na bağlı İran Ulusal Halı Merkezi (<https://www.incc.ir/en>) faaliyet göstermektedir.

İran, dünyada el halısı üretiminin 3/4'ünü tek başına gerçekleştirmekte olup, en büyük el yapımı halı üreticisi ve ihracatçısıdır. İran'daki el halısı üretimi yıllık 3 milyon m²'ye ulaşmaktadır. Sektörün İran'ın petrol dışı ihracatında önemli bir yeri bulunmaktadır. İran'da üretilen halıların yalnızca %5'i iç pazarda satılmakta, geri kalanı başta gelişmiş ülkelere olmak üzere ihraç edilmektedir.

İran makine halı üretiminin ise 650 üretim birimi bulunan Kaşan'da yoğunlaştığı ve Kaşan'ın İran'ın makine halı üretim birimlerinin %75'ine ev sahipliği yaptığı görülmektedir.

Makine halısındaki yıllık üretimin 80-85 milyon m² olduğu belirtilmektedir. Doğu Azerbaycan Eyaleti'nde ise 1.450 adet halı dokuma atölyesi ve 133 halı tasarımcısı bulunmaktadır.

2. Sektörün Dış Ticareti

İran Gümrük İdaresi verilerine göre 2017 yılında İran'ın el halısı ihracatı 345 milyon \$ olmuştur. İran'ın el halısı ihracatında halı ithalatına yaptırım uygulanmadığı dönemlerde ABD birinci sırada yer almaktadır. Almanya, BAE, Lübnan, ÇHC ve Pakistan diğer önde gelen ihraç pazarlarındandır. Yılda ortalama 120 milyon adet ihraç edilen İran'ın el halıları 80'den fazla ülkeye ulaşmaktadır.

ABD'nin KOEP'ten çekilerek İran'a yönelik yaptırımları yeniden uygulaması ve İran'ın el halısı ürünlerinin ABD'ye ithalini yasaklaması nedeniyle sektörün ihracatı 2018 yılında %20 düşmüştür. ABD, İran halılarının %35'inin ihraç edildiği en önemli pazar olduğundan yaptırımların sektöre etkisinin oldukça şiddetli olacağı ve önümüzdeki dönemde yaptırımların etkisinin artacağı değerlendirilmektedir.

İran Gümrük İdaresi istatistiklerinden 2017 yılında 55.500 ton ağırlığında 306,5 milyon \$'lık makine halısı ihraç ettiği görülmektedir. İran'ın makine halılarının orta ve düşük kalitede olduğu ve genellikle gelir düzeyi düşük gruplara yönelik üretim gerçekleştirdiği belirtilmektedir. İran'ın makine halısında ana ihraç pazarlarının Arap ülkeleri, Afganistan, Ukrayna, Azerbaycan, Rusya ve ÇHC olduğu belirtilmektedir. İran'ın ÇHC, Türkiye, Hindistan ve Belçika'dan sonra dünyadaki en önemli beşinci makine halısı ihracatçısı olduğu bilinmektedir.

3. İş ve Yatırım Fırsatlarına İlişkin Değerlendirme

İran'ın el halılarına dönük ABD yaptırımlarından dolayı İranlı halı ihracatçılarının üçüncü ülkelerdeki aracılar vasıtasıyla satışlarını sürdürmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu noktada, ülkemizdeki aracı firmaların bu ürünlerin satışlarına aracılık edebileceği değerlendirilmektedir.

Öte yandan, İran'ın makine halısı üretimindeki teknoloji açığı dikkate alınarak, bu ülkeye yönelik halı makineleri satışının yapılabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, makine halısında hammadde olarak kullanılan tekstil malzemelerinin ihracatında da önemli bir potansiyel olduğu görülmektedir.

Firmalarımızın İran ile iş yaparken ABD'nin İran'a yönelik yaptırımlarının firmalarına olası etkilerini göz önünde bulundurmaları ve ödemelerini garanti altına alacak şekilde çalışmalarını önem arz etmektedir.

C. DERİ

1. Genel Görünüm

Deri sektörü İran'da en fazla potansiyel vaat eden sektörlerin başında gelmektedir. İran, dünyada en fazla ham deri satan ülkelerin başında gelmektedir. Özellikle Tebriz, Şiraz ve Horasan'ın deri sektöründe önde gelen eyaletlerin başında olduğu görülmektedir. Tebriz yakınlarındaki Çarşahr (deri şehri) Sanayi Sitesi, İran'ın deri üretiminde en önemli merkezlerinden birisi olup, İran'da deri sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin %46'sı

adıgeçen sanayi sitesinde faaliyet göstermekte ve sitede bulunan küçük ölçekli yaklaşık 300 atölyede 3 binden fazla kişi çalışmaktadır. İran'da Mashad Deri firmasının Tahran ve Meşhed'de yoğunlaşmakla birlikte ülke genelinde 55 adet mağazası bulunmaktadır. (<https://www.mashadleather.com/>)

Tabaklanmış deri ve salambor üretiminde 400'den fazla üretici bulunmakta, çoğunlukla %15 gibi düşük kapasitede çalışmakta ve yılda 120 bin kişi sektörde istihdam edilmektedir. Hafif ve ağır deri üretiminde ise İran'ın dünyadaki payı sırasıyla %1,5 ve %0,05 olup, 500'den fazla üretim birimi bulunmaktadır. Hafif deri üretiminin 80 milyon m² feet, ağır deri üretiminin ise 100 milyon m² feet olduğu belirtilmektedir. Deri ve salamborun %85'i ihraç edilmekte, geri kalanı ise ülke içinde kullanılmaktadır. Türkiye'nin ardından İran, 20 milyon koyun, keçi, inek ve deve tabaklanmış derisiyle bölgedeki ikinci salambor üreticisi ve yarı bitmiş ürün ihracatçısıdır.

İran'da poliüretan, polivinil klorid içerikleri gibi tüm hammaddeler ile sentetik ve doğal her türlü deri ürünü ülke içinden temin edilebilmektedir.

Son dönemde yerel üreticilerin etkili markalama ve pazarlama yapmaya başladıkları görülmekte olup, bazı firmaların başta Rusya olmak üzere deri ürünlerinin yoğun talep edildiği ülkelere yönelik yeni ihracat pazarlarına da açıldığı bilinmektedir.

İran Gümrük İdaresi istatistiklerine göre, İran 1396'da (Miladi Takvim ile 2017) 35,3 milyon \$'lık ayakkabı ithal etmiştir. Çin, Türkiye ve BAE sırasıyla %37, %28 ve %21'lik payla İran'ın en fazla ayakkabı ithal ettiği ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Halbuki ihracat yapan ülkelerin İran'a adıgeçen sektördeki ihracatlarının toplamının 314 milyon \$ olduğu görülmektedir.

İran ayrıca, 1396 yılında 35,3 milyon \$'lık ayakkabı ithalatı gerçekleştirmiş olup, bu rakam ülke ayakkabı pazarının %2,5'ine tekabül etmektedir. Diğer ülkelerin İran'a yaptıkları ayakkabı ihracatı rakamlarının incelenmesinden ise toplam ayakkabı ithalatının 314 milyon \$ olduğu görülmektedir. Bu rakam ülke ayakkabı pazarının yaklaşık %22'sinin resmi yollardan, geri kalanının ise gayriresmi yollardan yapılan ithalatla karşılandığını göstermektedir.

2. Sektörün Dış Ticareti

a. İthalat

İran'ın deri ithalatı oldukça kısıtlı olup, son beş yılda ortalama 0,6 milyon \$'lık deri ithalatının olduğu görülmektedir. Türkiye, Almanya ve Hindistan'ın İran'a bitmiş deri ürünleri ihraç eden ana ülkeler olduğu görülmektedir.

b. İhracat

İran Gümrük İdaresi'nin son beş yılda deri ürünleri ihracatına yönelik açıkladığı rakamlardan ortalama 80 milyon \$'lık deri ürünleri ihracatının yapıldığı, ana ihraç ülkelerinin ise İtalya, Türkiye, Pakistan ve Hong Kong olduğu görülmektedir.

3. Sektördeki Sorunlar

İran dünyadaki en eski ayakkabı üreticilerinden olup, deri ayakkabılarının ülke içinde ve dünyada önemli bir bilinirliği bulunmaktadır. Bununla birlikte, uzun yıllardır süren yaptırımların özellikle teknoloji transferine etkisi, firmaların krediye erişememesi, etkili pazarlama kanallarının kurulamaması gibi nedenlerle sektörün rekabet gücü giderek azalmaktadır. KOEP sonrasında yaptırımların kalkmasıyla birlikte birçok Avrupa ülkesiyle sektöre teknoloji transferini öngören anlaşmalar yapılmasına rağmen ABD'nin İran'a yönelik yaptırımları yeniden uygulamaya koyacağını açıklamasının ardından bahsekonu anlaşmaların askıya alındığı görülmektedir.

Sektördeki değer zincirinin tam olarak kurulamadığı, deri dışında ara malı olarak kullanılan kimyasal ürünler dahil birçok ürünün yurtdışından ithal edildiği, bu ürünlerin bir kısmında kalite standartlarının oluşturulmadığı, bu durumun nihai ürünün kalitesini düşürdüğü, Hükümetin sektördeki değer zinciri kurulması için çalışmalar yapması gerektiği ifade edilmektedir.

Hükümet tarafından geçtiğimiz dönemde çıkarılan çalışan sayısı başına vergi yükümlülüğü öngören düzenlemenin de emek yoğun bir sektör olan deri sanayisini olumsuz etkilediği, firmaların vergi yükünün düzenleme öncesine göre sekiz kat arttığı, bunun da rekabet gücünü oldukça olumsuz etkilediği sektör temsilcilerince dile getirilmektedir. Ayrıca, markaların daha fazla vergi vermesini içeren düzenlemelerin hayata geçirilmesinin de markalı satış yapan firmaların üzerindeki vergi yükünü artırdığı belirtilmektedir. Ülkede outlet kültürünün gelişmemesi ve belediyelerin outletler için yüksek vergiler talep etmesinin de sektörün stok yönetimi konusunda sıkıntılarla karşılaşmasına neden olduğu ifade edilmektedir.

4. Hükümet Politikaları

İran'da hükümetin son dönemde sektördeki kaçakçılığın önüne geçilmesi, yerel üretimin artırılması, markalama kapasitesinin güçlendirilmesi için çalışmalar yaptığı görülmektedir. Hükümet tarafından son dönemde deri ürünlerinin ülkeye girişi sıkı kontrol altına alınmış, ürünlerin gümrük vergileri yükseltilmiş, bir kısım ürünün ise ülkeye ithalatı yasaklanmıştır.

Hükümet tarafından ayrıca, İran Ulusal Standartlar Örgütü'nün sektöre yönelik düzenlemeler yapması için Uluslararası Standartlar Kurumu ile yakın ilişki kurması ve adı geçen örgütün içinde etkili bir şekilde yer alınması sağlanmıştır. Hükümet yetkilileri tarafından bahsekonu çalışmaların ülkedeki ürünlerin kalitesi hakkında tüketicilerin etkili bir şekilde bilgilendirilmesi ve yerel üreticilerin uluslararası standartlarda üretim yapması olduğu açıklanmıştır.

5. İş ve Yatırım Fırsatlarına İlişkin Değerlendirme

Deri sektöründe faaliyet gösteren firmalarımızla yapılan görüşmelerde, İran'da sektörde tasarım ve koleksiyon oluşturmaya dönük hizmet ihracatı gerçekleştirilebileceği ifade edilmektedir.

T.C
Tahran Büyükelçiliđi
Ticaret Müşavirliđi

Tahran, 17 Şubat 2019

Öte yandan, İıan'dan ithalat gerçekleştirmek isteyen firmalarımızın tekstil, konfeksiyon ve deri ürünlerinin ithalatında ülkemizin uygulamakta olduğu gözetim uygulamalarına dikkat etmesinde fayda bulunmaktadır.